

Секрет риторического обаяния Арнольда Ефимовича Михневича очень прост: он великолепно воплощал в своем речевом творчестве все те рекомендации и советы, о которых писал в своих научных и методических произведениях по риторике.

Библиографические ссылки

1. *Михневич А.Е.* Несколько слов о тосте // Тосты от «Парадокса». Минск, 1997. С. 5–8; Изд. 2-е. Минск, 1998. С. 5–8; Изд. 3-е. Минск, 1999. С. 4–8
2. *Михневич А.Е.* Ораторское искусство лектора. М. : Знание, 1984. 192 с.
3. *Михневич А.Е.* «Слово, сказанное умело», или композиция лекции как коммуникативная тактика // Коммуникативные стратегии : материалы докл. Междунар. науч. конф. Ч. 1. Минск, 2003. С. 19–23
4. *Михневич А.Е.* Хрестоматия по лекторскому мастерству. Минск : Выш. шк., 1978. 178 с.
5. *Міхневіч А.Я.* Алтар стала: маленькая, не зусім сур'ёзная энцыклапедыя звестак пра застолле, звычаі, тосты, віно. Мінск, 2003. 91 с.
6. *Няміга Я.* Узнімем келіхі надзеі : маленькая энцыклапедыя звестак пра застолле, тосты, віно, звычаі. Брэст : БрДУ, 2011. 132 с.
7. О красноречии в шутку и всерьёз : сборник / сост. А.Е. Михневич. М. : Знание, 1989. 64 с.

А. Я. МІХНЕВІЧ – ПАЭТ, ПЕРАКЛАДЧЫК, МАЙСТАР ЭПІГРАМЫ

Ю. В. Назаранка

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Вул. К.Маркса, 3, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
julijanazarenko@mail.ru*

Талант вучонага шматгранны, бывае, захапленні ніякім чынам не звязаны з асноўнай працай, асабліва калі прафесійны лёс звязаны з дакладнымі навукамі. Але прафесар А.Я. Міхневіч быў лінгвістам ва ўсім, нават у сваім імкненні перакладаць мастацкія тэксты, прычым тэксты паэтычныя, а мастацкі пераклад паэзіі – самы складаны від перакладу. І такое захапленне, відаць, “прымусіла” Арнольда Яфімавіча і самому пісаць вершы, ператвараючыся з перакладчыка ў аўтара не толькі лірычных вершаў, але і сяброўскіх эпіграм.

Ключавыя словы: лінгвістыка; мастацкі пераклад; мастацкі тэкст; арыгінальны твор; лірычны верш; эпіграма.

Арнольд Яфімавіч Міхневіч прайшоў доўгі і шырокі чалавечы шлях, пакінуўшы нам самае каштоўнае, што назаўжды застанецца пасля яго – СЛОВА. Слова навукоўца, слова даследчыка, слова настаўніка, дарадцы, кіраўніка, калегі, рэцэнзента, апанента, эксперта, нават медыятара... Але мне хочацца спыніцца на тых словах, якімі Арнольд Яфімавіч шчодро дзяліўся не з усімі, відаць, сціпла лічачы сябе аматарам, хоць мы ведам, што ён быў прафесіяналам ва ўсім, за што ён браўся. Арнольд Міхневіч пакінуў нам слова паэта і перакладчыка, бо кожны, хто бярэцца за літаратурны пераклад верша, – паэт.

Зрабіўшы вялікі ўнёсак у вывучэнне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму, ён не мог не рэалізаваць практычны бок перакладу – Арнольд Яфімавіч надзвычай паспяхова перакладаў на беларускую некаторыя вершы славутых рускіх паэтаў (А.С. Пушкіна, А.А. Блока, А.А. Фета, У. Набокава, Р. Гамзатарва), а таксама рускамоўныя пераклады замежных (А. Хаям, А. Рэмбо,), сам пісаў вершы і эпіграмы пад псеўданімам Януш Няміга.

Не прэтэндуючы ні на лінгвістычны, ні, тым больш, на літаратуразнаўчы аналіз паэтычнай спадчыны Арнольда Яфімавіча, хачу проста прадставіць увазе блізкіх А.Я. Міхневічу людзей плён яго не зусім навуковага, але надзвычай філалагічнага захаплення – тэксты вершаў, для нагляднасці размешчаныя побач з арыгіналам (або рускамоўным перакладам з іншай мовы).

Арнольд Яфімавіч цаніў жыццё, ягоныя радасці, быў аматарам прыгажосці і знаўцам жаночай натуры, таму многія пераклады прысвечаны тэме кахання. Гэты тытульны верш Пушкіна перакладалі на беларускую мову неаднаразова (Максім Лужанін, Сяргей Махнач), але спроба А.Я. Міхневіча – вельмі пераканаўчы камплімент “залатому веку” рускай паэзіі. Канечне ж, «Я вас любил»:

Я вас любил: любовь еще, быть может,
В душе моей угасла не совсем;
Но пусть она вас больше не тревожит;
Я не хочу печалить вас ничем.
Я вас любил безмолвно, безнадежно,
То робостью, то ревностью томим;
Я вас любил так искренно, так нежно,
Как дай вам бог любимой быть другим.

*Я вас кахаў, і ўсё яшчэ каханне
У маёй душы пад попелам гарыць;
Але трывожыць вас яно не стане,
Не перашкодзіць сумам светла жыць.
Я вас кахаў таемна, апантана,
Пяшчотна думкаю ваш вобраз калыхаў;
Я вас кахаў так шчыра, так аддана,
Дай Божа, каб вас іншы так кахаў.*

Цікава, што Арнольд Яфімавіч перакладаў і А. Фета, які сам быў яшчэ і перакладчыкам – у 1884 годзе за пераклад сачыненняў Гарацыя А. Фет стаў першым лаўрэатам поўнай Пушкінскай прэміі Імператарскай Акадэміі навук:

А. Фет «Как много, боже мой...»

Как много, боже мой, за то б я отдал ней,
Чтоб вечер северный прожить тихонько с нею

*Як многа, божа ж мой, за тое я б аддаў,
Каб вечар трапяткі пражыць ціхутка з ёю.*

И всё пересказать ей языком очей,
Хоть на вечер один назвал ее своею,
Чтоб на главе моей лилейная рука,
Небрежно потонув, власы приподнимала,
Чтоб от меня была забота далека,
Чтоб счастьем одному душа моя внимала,
Чтобы в очах ее слезинка родилась –
Та, над которой я так передумал много, –
Чтобы душа моя на всё отзывалась –
На всё, что было ей даровано от бога!

*Я б моваю вачэй усё пераказаў,
І ў светлы час яна была б маёю.
І валасоў маіх лілейная рука
Краналася б тады. І песціла ласкава.
Змяльчэла б, перасохла клопату рака,
На ішчасце і любоў душа займела б права.
І каб слязінкамі вачэй, мне дарагіх,
Жыцця адкрылася бясконца дарога.
І каб і сэрца, і душа маліліся на іх,
На ўсё, што даравана ёй было ад Бога.*

Філасофская лірыка заўсёды была сугучная творчай натуры Арнольда Яфімавіча, таму ён не мог абмінуць верш сімваліста А. Блока «Есть минуты». Звернем ўвагу на тое, што пераклад фармальна даўжэйшы на цэлае чатырохрадкоўе, тут бачыцца выразна творчы падыход Арнольда Яфімавіча да перакладу, ён вырашыў, як бачым, закальцаваць кампазіцыю свайго перакладу:

Есть минуты, когда не тревожит
Роковая нас жизни гроза.
Кто-то на плечи руки положит,
Кто-то ясно заглянет в глаза...
И мгновенно житейское канет,
Словно в темную пропасть без дна...
И над пропастью медленно встанет
Семицветной дугой тишина...
И напев заглушенный и юный
В затаенной затронет тиши
Усыпленные жизнью струны
Напряженной, как арфа, души.

*Ёсць хвіліны, калі не турбуе
Нам душу навальніца жыцця.
Хтосьці рукі падаць нам спрабуе,
Хтосьці ў вочы зірне з небыцця.
І імгненна будзённае знікне,
Быццам чорная бездань зглыне.
І над безданню раптам узнікне
Цішыня, невядомая мне.
І мелодыя юні далёка
І таемна звiніць у душы,
Адбiваючыя глыбока
У зацятым чаканні душы.
Ёсць імгненні, калі мы ахвочы
Пазабыць аб жыццёвай жудзе.
Хтосьці ясна зірне нам у вочы,
Хтосьці рукі на плечы ўскладзе.*

З рускамоўнага перакладу Бенедзікта Ліўшыца (1934 г.) Арнольд Яфімавіч пераклаў верш Арцюра Рэмбо (у перакладзе з французскай назва верша «Sensation» перакладаецца як “адчуванне”; “успрыняцце”, “уражанне”; “пачуццё”, нават “сенсация”, таму назвы перакладаў значана адрозніваюцца. Усе пераклады на рускую мову харошыя, кожны нясе адбітак свайго часу і светаўспрымання паэта, што перакладаў гэтыя радкі, але пераклад Арнольда Яфімавіча ўраджае асаблівай цеплынёй:

Артюр Рембо «Ощущения»

В сапфире сумерек пойду я вдоль межи,
Ступая по траве подошвою босою.
Лицо исколют мне колосья спелой ржи,
И придорожный куст обдаст меня росой.

*Ў блакітна-мройнае змярканне
напрасткі
Па полі я іду праз колкае калоссе.
А ветрык лапчыцца да твару і рукі*

Не буду говорить и думать ни о чем –
Пусть бесконечная любовь владеет мною –
И побреду, куда глаза глядят, путем
Природы – счастлив с ней, как с женщиной
земною.

*Ледзь чутна – пырскамі дажджу...
Мне падалося,
Каханне валадарыць у маім жыцці,
Свабода – ў сэрцы й галаве ад думак
чынных.
І мне, як цыгану, ўсё роўна, дзе
брысці –
Сам-насам я з Прыродай – люблю
Жанчынай.*

Асобную ролю ў жыцці Міхневіча займала культура застолля, якой ён прысвяціў “малую і не вельмі сур’ёзную кнігу пра віно, тосты і застоллі” – “Алтар стала” [1], якая была перавыдадзена і дапоўнена, змяніўшы статус на “энцыклапедыю” [2]. Таму тэма вершаванага тоста займае пачэснае месца ў творчасці А.Я. Міхневіча як перакладчыка:

Расул Гамзатов «Три горских тоста»

Наполнив кружки, мудрствовать не будем
И первый тост такой провозгласим:
“Пусть будет хорошо хорошим людям
И по заслугам плохо – всем плохим!”
Ещё нальём и вспомним изречение,
Достойное громокипящих рек:
“Пусть детство будет кратким, как мгновенье,
А молодость пусть длится целый век!”
И в третий раз содвинем кружки вместе.
“Друг чести, пей до дна! Не половинь!
Пусть обойдут нас горестные вести,
А сыновья – переживут. Аминь!”

*Нальём кілішкі – разважаць не будзем,
І першы тост наш прагучыць такім:
Хай будзе добра ўсім харашым людзям
І па заслугах бага – ўсім ліхім!
Яшчэ нальём, адкінуўшы сумненне,
Хай верыць кожны добры чалавек:
Дзяцінства пройдзе як адно імгненне,
А маладосць вас не пакіне век!
Нарэшце ўзімем келіхі надзеі.
Мой сябра, пі да дна, не палавінь!
Хай абмінуць нас прыкрыя падзеі,
Ну, а сыны – перажывуць. Амінь!*

І, вядома ж, спадчыну аднаго з самых яркіх прадстаўнікоў такой тонкай справы, як Усход, у творах якога сышліся і мудрасць, і філасофія, і каханне, і віно – Амара Хаяма (персідскі філосаф, матэматык, астраном, якога мы ведаем найперш як паэта), не мог абысці пільнай перакладчыцкай увагай Арнольд Яфімавіч:

Омар Хайям. Избранные рубайи

«Ад и рай – в небесах», – утверждают
ханжи.
Я, в себя заглянув, убедился во лжи:
Ад и рай – не круги во дворце
мирозданья,
Ад и рай – это две половины души.

*«Пекла й рай – у вышыні», – так
сцвярджаюць ханжы,
Але я зразумеў сутнасць гэтай ілжы.
Пекла й рай не шукай у далёкіх нябёсах:
Пекла й рай – гэта дзве іпастасі душы.*

Усе, хто тым ці іншым чынам сутыкаўся з Арнольдам Яфімавічам, цудоўна памятаюць пра ягонае славітае пачуццё гумару. У літаратурным плане гэты талент рэалізаваўся ў напісанні эпіграм (так старажытныя грэкі

называлі вершаванья надпісы, якія высякаліся на каменных помніках, таму сам Арнольд Яфімавіч жартаўліва перакладаў тэрмін на беларускую мову як “канцапіскі”). На вялікі жаль, з тых эпіграм, якія напісаў Арнольд Міхневіч кожнаму (! а нас тады было 20 чалавек) члену кафедры сучаснай беларускай мовы да аднаго са святочных пасяджэнняў (2006 год), нам удалося аднавіць толькі тры.

Эпіграма на А.Л. Содоўскую

*З лінгвістычнай дубальтоўкі
Б’е Анжэла птушак лоўка.
Вельмі добра абскубе
Ў картатэку сабе,
І ў выніку той акцыі
Мы маем дысертацыю.*

Эпіграма на С.А. Важніка

*Сяргей Аляксандравіч Важнік
Баяр мне нагадвае думных.
Ён самы разумны з адважных
І самы адважны з разумных.*

Эпіграма на Ю.В. Назаранка

*Няма цяпер для Юліі ні дня, ні ночы.
А момант вось такі гняце яе рабочы:
Ну, як змагацца з гэтай дзікай мафіяй,
Што ў методыцы завецца арфаграфіяй,
Бо што ні правіла, то мноства розных поглядаў,
Але ж не кінеш арфаграфію без догляду!*

Завяршыць экскурс у мастацкі свет творчасці А. Я. Міхневіча хочацца аўтарскім вершам Майстра, які толькі на першы погляд сумны, а на самай справе гэта мудры завет усім нам, такі самы, якім і быў, якім мы НАЗАЎЖДЫ яго запомнім:

Назаўжды

*Як песня жаўрукова на світанні,
Да нас прыходзіць першае каханне.
Яно ў душы нязгасным болей стане
Назаўжды.*

*Як цёплы дождж пад летнім сонцам, хутка,
Мінае сталасць з радасцю і смуткам...
І ўжо ў мінулым светлая мінутка
Назаўжды.*

*Як белыя снягі за лістападам –
Нябёсамі ўсталёваным абрадам,*

*Прыходзіць старасць апусцелым садам
Назаўжды...*

*Так, назаўжды... ў бясконцасці Сусвету
Жыццё – як бліскавічная камета,
Але мы шчасце зведалі, і гэта –
Назаўжды!*

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Няміга Я.* Алтар стала. Мінск : Энцыклапедыя. 2003. 94 с.
2. *Няміга Я.* Узнімем келіхі надзеі : маленькая энцыклапедыя звестак пра застолле, тосты, віно, звычаі. Брэст : БрДУ, 2011. 132 с.
3. Строки от сердца : сборник оригинальных и переводных произведений студентов и преподавателей университета. Стихотворения на разных языках. / редкол. А.В. Зубов (отв. ред) [и др.]. Минск : Асар, 2008. 234 с.
4. Строки от сердца : стихотворения на разных языках, проза / Вып. 4 : Стихотворения на разных языках. Переводы. Проза; редкол. А.В. Зубов (отв. ред) [и др.]. Минск : Ковчег, 2018. 156 с.

УНЁСАК А. Я. МІХНЕВІЧА Ў ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЮ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

Т. Р. Рамза

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Карла Маркса, 31, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
Ramza@bsu.by*

Упершыню аналізуецца дзейнасць А. Я. Міхневіча ў сферы пашырэння беларускай мовы як замежнай, у тым ліку і як няроднай. Аб'ектам даследавання сталі навуковыя, навукова-папулярныя, даведачныя, вучэбныя і вучэбна-метадычныя публікацыі А. Я. Міхневіча, якія датычацца праблематыкі беларускай мовы і яе вывучэння, а таксама інтэрв'ю прафесара. Мэта артыкула – паказаць шматвектарнасць, наватарства і глыбіню такой асветніцкай працы.

У дзейнасці А. Я. Міхневіча, скіраванай на пашырэнне беларускай мовы, правамерна вылучыць тры ўзаемазвязаныя кірункі: уласна навуковы, метадычны і арталагічны. Крытэрыямі для іх вылучэння стала тэматыка публікацый, іх жанр і адрасаванасць чытацкай аўдыторыі. Уласна навуковы кірунак арыентаваны перадусім на замежных спецыялістаў і падкрэсліванне спецыфічных рыс беларускай мовы на фоне іншых славянскіх моў. Метадычны кірунак – гэта стварэнне практычных дапаможнікаў па авалоданні беларускай мовы перш за ўсё дарослымі. Арталагічны кірунак дзейнасці разлічаны на пашырэнне культуры беларускага маўлення сярод усіх аматараў камунікавання па-беларуску.

Ключавыя словы: беларуская мова як замежная; А. Я. Міхневіч; папулярызацыя беларускай мовы; метадыка; арталогія.